



Blaž Gselman

BÜCHNERJEV DANTON: FRAGMENT NEKEGA POLITIČNEGA BOJA

Morda najrazburljivejše leto v kratkem življenju Georga Büchnerja je bilo 1834., čeprav je v njegovem začetku trpel za depresijo, potem ko se je moral pol leta prej vrniti s študija v takrat svetovljanskem Strasbourgu. Domači Darmstadt in Gießen, kjer je nadaljeval študij medicine, mu nista dajala utehe, kakršno je našel v številnih razgretih političnih razpravah v francoskem mestu. Prav zaspano politično okolje, ki je knezom in zemljiški gospodi dajalo absolutno premoč nad ljudstvom, ga je spodbudilo k ustanovitvi skrivne Družbe za človekove pravice, najprej v Darmstadt, nato pa še v Gießnu. Kmalu zatem se je v okolici Gießna udeležil ustanovitvene skupščine regionalne sekcije demokratskega in prav tako skrivnega združenja »Preßverein«. V njem pride do različnih pogledov na revolucijo in politične ureditve po njej. Ko danes beremo notice iz Büchnerjeve biografije, se zdi simptomatično, da je bil njegov pogled osamljen. Manj kot pol stoletja po simbolnem padcu absolutizma v francoski revoluciji je zagovarjal stališče, da buržoazija ne more biti zaveznik nižjih razredov, temveč jo je treba, obratno, šteti za njihovega sovražnika.¹

Tik zatem je bil natisnjen njegov politični pamflet *Hessenski glasnik (Der Hessische Landbote)*, v katerem napove: »Mir kočam! Vojna palačam!«² Z artikulacijo, ki jo lahko imamo za pravi marksistični *avant la lettre*, skuša med hessenske kmete in rokodelce zanesti zavedanje o izkoriščanju s strani vladajočih razredov, ki je v temelju ekonomske narave, izrazi pa se kot podrejanje večine, ki nima nič, manjšini, ki ima vse. Z biblično metaforiko je Büchner napadel

¹ O biografskih podatkih Georga Büchnerja glej Mojca Kranjc, 1997: »Vse moje bitje je v enem samem trenutku«. V: Büchner, Georg: *Drame in proza*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 268–278.

² Besedilo pamfleta je dostopno na <http://gutenberg.spiegel.de/buch/der-hessische-landbote-416/1>. Dostop: 10. februar 2018.

kneze, gospodo in njim pripadajočo visoko državno administracijo. Z natančno statistiko je podkrepil svojo politično ost in pokazal, da velika večina brezpravnega prebivalstva – neposrednih proizvajalcev, tj. kmetov in rokodelcev – velikega vojvodstva Hessen vzdržuje razkošno življenje vladajočega razreda ter skupaj z njim državni aparat, ki je vsak čas pripravljen, da uporabi silo, s katero lahko zavaruje privilegije vladajočih. Ali obratno, rečeno z dikcijo tistih, ki imajo kaj izgubiti: vzdržuje se mir v državi.

Po objavi pamfleta se je vsulo. Država ni mirovala. Prišlo je do aretacij Büchnerjevih somišljenikov, sam se je zadrževal v domači hiši. V začetku leta 1835 v vsega petih tednih spiše svojo prvo dramo, *Dantonova smrt* (*Dantons Tod*), potem ko je leto prej v Gießnu intenzivno študiral zgodovino francoske revolucije. Ko po oddaji rokopisa založniku prejme še vabilo preiskovalnega sodnika na zaslišanje, zbeži v Strasbourg. Danes tudi vemo, da je bil Büchner takrat, pri enaindvajsetih letih, kratkoviden ter visok šest čevljev in devet palcev nove hessenske mere.³ Tako je namreč pisalo v tiralici, ki je bila izdana za njim in jo je objavil časopis *Frankfurter Journal*.

Büchnerjevo okolje, v katerem se je gibal sredi tridesetih let 19. stoletja, za trenutek zamenjajmo za Pariz v zadnjem desetletju 18. stoletja. Ta zgodovinski trenutek mladi dramatik tematizira v svojem dramskem prvencu. Revolucija je v letih 1792 in 1793 dosegla svoj vrhunec. Septembrskim masakrom leta 1792, v katerih je narodna garda pobila od 1200 do 1400 pariških zapornikov v bojazni, da bi bili ti izpuščeni in bi simpatizirali s kraljevo vojsko, če bi se ta uspela prebiti do Pariza, je sledila še zmagovita bitka pri Valmyju, kjer so bile domača in tuje kraljevske vojske ustavljene. V Parizu je bil vzpostavljen Nacionalni konvent in francoska prva republika. Na čelu revolucionarnega vrenja, ki je terjalo obilo prelite krvi pripadnikov vladajočih razredov in njihovih zagovornikov, je bil skupaj z Maximilienom Robespierrom tudi Georges Danton. V sredini leta 1793 se je rodila jakobinska republika, z njo pa kmalu tudi obdobje, ki ga meščansko zgodovinopisje rado imenuje »vladavina terorja«. Predvsem Robespierre je kot član odbora za javno varnost zagovarjal brezpogojno uporabo nasilja, da bi obranili pridobitve revolucije. Vse politične nasprotnike, od rojalistov do pripadnikov zmernejših frakcij znotraj lastnih vrst jakobincev – na koncu tudi Dantona –, je spravil pod giljotino. Kot alternativa nasilju sta se kazala protirevolucija in razpad nacionalne države. Robespierre je s silo branil pridobitve, ki jih danes povezujemo z vzponom buržoazije, nacionalno državo in njen narod.⁴ V tem času je Dantona začel najedati dvom v uporabo nasilja, zaradi česar se oddalji od nekdanjega političnega zaveznika Robespierra. In prav spor, ki je sicer precej bolj notranji, Dantonov, kot pa zunanji, med enim in drugim revolucionarnim politikom, običajno postavlja v ospredje literarna zgodovina, ko govori o Büchnerjevi *Dantonovi smrti*.

Da bi pojasnili vsebino dramskega besedila, bomo skočili v leto 1830, v čas julijske revolucije. Spomnili se bomo na sliko *Svoboda vodi ljudstvo*, ki je nastala v tistem letu kot alegorični prikaz revolucionarnega trenutka. Oljna slika Eugèna Delacroixa od leta 1874 visi v Louvru in brezpogojno predstavlja enega izmed vrhuncev kulturnega

³ Gl. Kranjc, str. 274.

⁴ Glej: Eric Hobsbawm, *Čas revolucije: Evropa 1798–1848*, prev. Mirko Avsenak, Sophia, 2010, str. 80.

ideološkega aparata francoske meščanske države. Nas zanima, kaj vidimo na znameniti sliki. Ljudstvo pod vodstvom Svobode je raznotera družbena skupina. Sestavljajo ga izobraženci, študenti, pripadniki obrobja novonastajajoče buržoazije ter radikalni pripadniki vmesnih družbenih slojev. Vsi nimajo skupnih interesov, *Ljudstvo* nikakor ni homogena entiteta, ki bi uspela preseči svojo amorfnost in se konsolidirati v politični subjekt. Medtem ko radikalne frakcije buržoazije (predvsem njene periferije) in izobraženci lahko artikilirajo svoje zahteve, ostajajo nižji razredi brez političnega zastopstva, ki bi branil njihove interese. Javno delovanje je bilo povezano z izobrazbo, ta pa s premoženjem posameznikov. Kmetiska populacija in rokodelci, ki jih nagovarja Büchner v svojem pamfletu, v primeru Francije pa tudi že urbano delavstvo, je moralo še počakati na svoj politični glas.⁵

Končno želimo spregovoriti o *Dantonovi smrti*, dramskem prvencu mladeniča, ki se do nastanka drame nikoli ni ukvarjal z gledališčem. Zato pa je toliko bolje poznal zgodovino francoske revolucije in aktualni družbeni položaj svojega časa. Povrhu vsega ni bil nič manj kot revolucionar, ki v svojem političnem boju ni bil pripravljen sprejemati kompromisnih poti – za razliko od naslovnega (anti)junaka njegove drame. To vodi njegovo dramsko pisavo; poznavanje historične teme je dalo material za vsebino, Büchnerjeva politična občutljivost pa je narekovala formo, v kateri je gradivo posredovano. Drama tematizira zadnje dneve (ali tedne?) Dantonovega življenja v letu 1794, ko se s političnimi somišljeniki iz vrst jakobincev vse bolj zoperstavlja Robespieru. Prevladujoče branje drame izpostavlja Dantonov notranji boj, ki ga vse bolj razjeda in celo napeljuje k samomoru. Njegovo prepričanje v ideal revolucije, ki krvavo zatira nasprotnike, je močno omajan. Za ta svoj dvom je na koncu tudi usmrčen.

Dramski tekst se oddaljuje od aristotelovskega ideala, ki ga je neoklasicizem povzel kot tri enotnosti: dejanja, kraja in časa. Büchner se načela treh enotnosti ne drži. Ne zato, ker bi želel nasprotovati avtoriteti, zasidrani v tradiciji, temveč ker mu zgodovinski položaj, okolje, v katerem se loteva pisanja, tako narekuje. Njegovo zavedanje o heterogeni množici, ki se (še) ni bila sposobna vzpostaviti kot politični subjekt in zastopati lastnih interesov proti vladajočim razredom, je hrbtna stran večglasja dramske forme. O tem »priča« njena fragmentirana, razpršena struktura: nekateri prizori se odvijajo v notranjih prostorih, drugi na prostem. Ob tem ni vseeno, kateri protagonisti nastopajo v določenem prizoru. V privatnem okolju (danes bi rekli daleč stran od oči javnosti) se sprejemajo pomembne politične odločitve, ki imajo vpliv na tiste zunaj, ki pa sami nimajo moči, da bi sodelovali pri sprejemanju odločitev. Politični voditelji, njihovi predstavniki, so odtujeni od ljudstva. Prav tako je za rojevajočo se meščansko patriarhalno družbeno ureditev simptomatična vloga ženskih likov. Ti so v drami žene, ljubice ali prostitutke, vse pa povsem izključene iz političnega življenja in umaknjene v privatno sfero.⁶

⁵ Delacroix je sliko *Svoboda vodi ljudstvo* naslikal leta 1830, Büchner pa je *Hessenski glasnik*, sicer natančno politično artikulacijo interesov delovnih ljudi v njegovi okolici, napisal štiri leta pozneje. Karl Marx in Friedrich Engels sta objavila *Komunistični manifest* v revolucionarnem letu 1848.

⁶ Za več o prizorih, dogajalnih krajih in časih ter protagonistih v njih glej Julian Hilton, *Georg Büchner*, Macmillan Press, London in Basingstoke, 1982, str. 62–64.

Tisto, kar »razsredišči« dramsko pripoved, je vzpenjajoči se meščanski družbeni red. Česar morda ne prepoznamo ob prvem branju, ker je v tekstu (vsaj *explicite*) zamolčano, je konkretna »literarna« reprezentacija buržoazne politične strukture. Nemoč podrejenih razredov se je Büchnerju kazala tudi kot »fatalizem zgodovine«,⁷ kakor je nekoč pisal svoji zaročenki. Ker je umrl tako mlad, že leta 1837, ni dočakal nadaljnjega razvoja zgodovine – torej razvoja kapitalizma. Z vznikom urbanega delavstva, ki je sledil pljuskju industrijske revolucije z Otoka na celinsko Evropo, so se tudi politična razmerja moči spremenila. »Takrat« pa zlahka vidimo Georga Büchnerja kot prvoborca v delavskem boju.

⁷ Gl. Kranjc, str. 223.



Matej Puc, Tjaša Železnik